

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Питання про визначення поняття «правоохоронні органи» є дискусійним у теорії права. Деякі науковці вважають, що цим поняттям охоплюються усі державні органи і громадські організації, які наділені правоохоронними функціями. Інші пропонують розглядати це поняття у широкому (всі державні органи, які наділені певними повноваженнями в галузі контролю за додержанням законності і правопорядку) і вузькому (державні органи, спеціально створені для забезпечення законності і правопорядку, боротьби зі злочинністю і яким з цією метою надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи примусу та перевиховання правопорушників – суд, органи юстиції, прокуратури, внутрішніх справ, безпеки) розумінні. Немає єдності в розумінні цього поняття і серед практичних працівників самих правоохоронних органів.

Правоохоронні органи належать до органів спеціального призначення, що разом із системою органів законодавчої, виконавчої та судової влади складають апарат держави.

Аналіз чинного законодавства демонструє, що у питаннях правової регламентації діяльності правоохоронних органів існує чимало прогалин, протиріч, колізій, які породжують значну кількість проблем як теоретичного, так і практичного характеру. Однією із таких проблем є визначення поняття «правоохоронні органи».

Неоднозначне розуміння вказаної правової категорії зумовлене відсутністю чіткого визначення поняття «правоохоронні органи» у законодавстві України. Як показує його аналіз, законодавець нечітко, суперечливо і непослідовно визначав це поняття у різних законах України, які стосуються діяльності правоохоронних органів. Така ситуація не лише свідчить про відсутність єдиного підходу у розумінні того, які органи є правоохоронними, не просто ускладнює розв'язання теоретичних проблем у цій сфері, а й здійснює негативний вплив на діяльність цих органів, оскільки впливає на правове регулювання компетенції таких органів, правового і соціального статусу їх працівників тощо.

Таким чином, вважаємо, що правоохоронний орган – це державний орган, виконання яким правоохоронних функцій є визначальним у його діяльності, який потребує матеріально-технічного та іншого забезпечення, до працівників якого законом пред'являються спеціальні вимоги з метою ефективного виконання ними своїх обов'язків, наділяються правами, мають відповідні пільги і зовнішні ознаки приналежності до правоохоронних органів, користуються підвищеним правовим захистом.

Реформування системи правоохоронних органів України є одним із пріоритетних завдань нашої держави. Необхідність забезпечення різних складових цього процесу актуалізує пошук нових теоретичних підходів до розуміння сутності проблем правоохоронної діяльності, яка здійснюється уповноваженими на те державними органами.

Слід зазначити, що за своєю сутністю правоохоронні органи є захисниками порушених прав суб'єктів відповідних правовідносин – фізичних і юридичних осіб. У зв'язку із цим, можна виділити такі основні напрями діяльності правоохоронних органів:

- захист прав, свобод та законних інтересів учасників відповідних суспільних відносин;
- забезпечення належного рівня громадського порядку в суспільстві;
- забезпечення громадської безпеки;
- профілактика правопорушень;
- виявлення правопорушень та збір доказів з метою притягнення винних осіб до юридичної відповідальності;
- участь в діяльності по застосуванню до правопорушників засобів державного примусу;
- забезпечення кваліфікованої юридичної допомоги;
- правова пропаганда та агітація [5, с. 168].

Виходячи з наведених основних напрямів діяльності правоохоронних органів, потрібно зазначити, що саме ефективні їх діяльності є основною детермінантою забезпечення належної якості життя та правопорядку певного суспільства. Саме тому, для забезпечення належного здійснення правоохоронними органами України своїх повноважень необхідно з'ясувати та усу-

нути основні проблеми, які на сьогодні мають місце в їх діяльності.

Однією із актуальних проблем правоохоронних органів України є низький рівень загальної та правової культури їх працівників, у зв'язку із чим на практиці відбувається нехтування ними основними моральними засадами суспільства. Наслідком цього є сприйняття громадянами України всієї правоохоронної системи як механізму репресій та тиску держави та її окремих представників на економічних конкурентів чи політичних опонентів.

Слід зазначити, що вирішення проблеми підвищення рівня загальної та правової культури працівників правоохоронних органів є складним та довготривалим завданням, оскільки його реалізація пов'язана із впливом та проникненням у свідомість відповідних суб'єктів.

Важливо зазначити, що правова культура:

- включає в себе ціннісну оцінку правових інститутів, процесів, форм діяльності конкретного суспільства;
- відображає якісний стан правового життя певної держави;
- є вищою формою усвідомлення інтересів та потреб суспільства у правовому регулюванні;
- складає частину загальної культури, але, водночас, вона займає самостійне, відокремлене місце в соціокультурному просторі;
- залежить від моральності суспільства та моральних якостей людей, які здійснюють правову діяльність;
- є обов'язковою і неодмінною передумовою формування соціально-правової держави та правового суспільства в цілому [1, с. 432].

Неухильне дотримання законності, високий рівень культури в роботі, повага до прав та свобод людини і громадянина є найважливішими критеріями оцінки діяльності правоохоронних органів. У зв'язку із цим, важливим є формування професійної правосвідомості та професійної правової культури працівників правоохоронних органів, яке здійснюється в процесі його морально-правового виховання та правової освіти. Проте, морально-правове виховання працівників правоохоронних органів передбачає формування спеціаліста широкого профілю, здатного орієнтуватися в таких складних явищах, як мораль і право, де мораль є найважливішим важелем розвитку законності, а міцна законність – невід'ємною частиною моральності людини.

Система морально-правового виховання працівників правоохоронних органів повинна будуватися на етичних засадах держави і суспільства, взаємодії моральних чеснот та законів. В даному випадку не можна обійтися без фундаментального вивчення педагогічної та правової теорії, оскільки процеси, які відбуваються в сучасному суспільстві, не можуть бути зрозумілими та поясненими без висновків, що отримуються при системно-педагогічному дослідженні моралі та права, а також їх взаємного впливу в процесі навчання і виховання особистості [4, с. 454].

Правове виховання, як цілеспрямований процес впливу на свідомість працівників правоохоронних органів з метою формування у них високого рівня правової культури, включає в себе формування відповідних правових знань, внутрішньої поваги до права, вміння застосовувати правові знання на практиці, а також звички діяти відповідно до вимог правових приписів [3, с. 448].

Необхідно також зазначити, що правосвідомість будь-якої людини, як і правова культура, формується під впливом різноманітних об'єктивних та суб'єктивних чинників. Проте, правосвідомість здебільшого не завжди стабільна і включає в себе як позитивні, так і негативні переконання, погляди, ідеї, судження тощо. Правильно орієнтована загалом правосвідомість певною мірою може бути і дефектною. Водночас правова культура – це лише позитивні соціальні цінності, у тому числі погляди, мотиви, установки, переконання, які лежать в основі правомірної поведінки [2, с. 175].

З урахуванням вищезазначеного, можна зробити висновок, що високий рівень правової культури та правосвідомості працівників правоохоронних органів є ключовими факторами, які забезпечують нормальний стан «юридичних справ» у суспільстві, тобто нормальний розвиток правової системи, основним наслідком якого є панування законності та правопорядку в державі.

Список літератури:

1. *Морозова Л. А.* Теория государства и права: [учебник] / Л. А. Морозова. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Эксмо, 2009. – 480 с.
2. *Онiщенко Н. М.* Сприйняття права в умовах демократичного розвитку: проблеми, реалії, перспективи: [монографія] / Н. М. Онiщенко; [відп. ред. Ю. С. Шемшученко]. – К.: ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2008. – 320 с.
3. *Рассказов Л. П.* Теория государства и права: [учебник для вузов] / Л. П. Рассказов. – М.: РИОР,

2008. – 463 с.

4. *Теория государства и права: [учебник] / [под ред. В. Я. Кикотя, В. В. Лазарева]. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М.: ИД «ФОРУМ»: ИНФРА-М, 2008. – 624 с.*

5. *Чашин А. Н. Теория государства и права: [учебник] / А. Н. Чашин. – М.: Изд-во «Дело и Сервис», 2008. – 688 с.*

Зінченко В. М. Теоретико-правові засади діяльності правоохоронних органів в Україні

В статті розкривається сутність та основні напрями діяльності правоохоронних органів. Робиться висновок, що підвищення рівня правової культури і правосвідомості працівників правоохоронних органів має бути одним з основних пріоритетних напрямів діяльності України.

Ключові слова: правоохоронний орган, культура, правова культура.

Зинченко В. М. Теоретико-правовые основы деятельности правоохранительных органов в Украине

В статье раскрывается сущность и основные направления деятельности правоохранительных органов. Делается вывод, что повышение уровня правовой культуры и правосознания работников правоохранительных органов должен быть одним из основных приоритетных направлений деятельности Украины.

Ключевые слова: правоохранительный орган, культура, правовая культура.

Zinchenko V. Theoretical legal framework of the law enforcement agencies in Ukraine

The article reveals the essence and main directions of law enforcement. It is concluded that increasing the level of legal culture and legal consciousness of law enforcement officers must be one of the main priorities of Ukraine.

Key words: law enforcement agency, culture, legal culture.